

Таццяна Старасценка

Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка

(Беларусь)

Спецыфіка дыскурс-аналізу публіцыстычнага тэксту

На занятках са студэнтамі пры разглядзе публіцыстычных тэкстаў асабліва важна звяртацца да запатрабаванага на сёння дыскурснага аналізу. У гэтых адносінах неабходна, у першую чаргу, адзначыць грунтоўнае манаграфічнае даследаванне В.І.Іўчанкава “Дыскурс беларускіх СМІ. Арганізацыя публіцыстычнага тэксту”, якое дазволіць разабрацца ў многіх складаных пытаннях дыкурсалогіі [2]. У гэтай працы функцыянаванне масавага інфармацыйнага прадукту разглядаецца праз прызму яго сацыяльнага дзеяння і кагнітыўнай сутнасці, зазначаецца ўплыў інтралінгвістыкі і экстралінгвістычных фактараў на тэксты СМІ. Падрабязны аналіз такіх ключавых пытанняў, як генезіс лінгвістыкі публіцыстычнага тэксту, яго лінгвістычная арганізацыя, кагнітыўная апрацоўка дыскурсу СМІ, праводзіцца на багатым фактычным матэрыяле, што дазваляе глыбока асэнсаваць сутнасць спецыфікі дыскурсу і тэарэтыка-метадалагічныя асновы яго даследавання. Як зазначае В.І.Іўчанкаў, «дыкурсны аналіз і лінгвістыка публіцыстычнага тэксту грунтуюцца на адным падмурку – парадыгме камунікацыі» [2, с.200].

Улік тэорыі камунікатыўнага дзеяння пры дыскурс-аналізе заўважаецца і ў іншых сучасных даследаваннях. Так, на думку Т.Ф.Пляханавай, «фактар адрасата з’явіўся асноўнай перадумовай фарміравання лінгвістыкі дыскурсу» [3, с.55]. Такая лінгвістыка, як піша даследчыца, пачынаецца з прац Т. ван Дэйка, які распрацаваў сацыяльна-кагнітыўную мадэль тэксту, якая абумоўлівае яго аналіз як камунікатыўную падзею. Праблемы ідэалагічнага выкарыстання мовы знаходзяцца ў сферы такіх новых накірункаў у даследаванні дыскурсу, як крытычная лінгвістыка і крытычны дыскурс-аналіз. Палярызацыя «свой» – «чужы», характэрная для крытычнага дыскурс-аналізу, адмаўляе магчымасць дыялогу – асновы ўзаемаразумення. Прасачыць такую палярызацыю магчыма, у прыватнасці, на ўзроўні “транзітыўнасці” сінтаксічных структур сказаў. Напрыклад, пасіўныя канструкцыі і наміналізацыя могуць пераводзіць пэўныя падзеі і ўчынкі ў імпліцытны план. Пазіцыя суб’екта (дзеянікі) замацоўвае сацыяльную рэпрэзентацыю Іншых. Згодна з канцэпцыяй «кааператыўнага дыялогу», неабходна шукаць агульную аснову для разумення праз рэальнае супрацоўніцтва і

ўзаемадзеянне. Як піша даследчыца, мова, тэкст і дыскурс маюць адну – дыялагічную – прыроду [3, с.79].

Разгляд публіцыстычнага тэксту як кагерэнтнага дыскурсу, як выніку дыялагічных адносін характэрны для манаграфіі П.П.Жаўняровіча «Публіцыстычны дыскурс Уладзіміра Караткевіча» [1]. На думку даследчыка, «матываваны выбар моўнага факта ў канкрэтным публіцыстычным творы прэзентуе аўтарскія інтэнцыі» [1, с.86]. Разглядаючы твор У.Караткевіча “Гэта было 10-га сакавіка 1864 года...”, П.П.Жаўняровіч вылучае пяць макраструктур, якія абавязкова прадугледжваюць улік дыскурсіўных паказчыкаў і па-свойму ўздзейнічаюць на чытача, такім чынам кантактуючы з ім. Усталёўваецца своеасаблівы дыялог. Чытач далучаецца да яго праз уключэнне ў склад займенніка *мы* (пад ім разумеем суб’екта і адрасата дыскурсу), выкарыстанне дзеясловаў цяперашняга часу незакончанага трывання (яны дазваляюць і аўтару, і чытачу выразней адчуць атмасферу 60-х гадоў ХХ стагоддзя), рытарычных фігур (мэта іх ужывання – уздзеянне і перакананне), вобразных сродкаў мовы (такія сродкі выконваюць функцыю ўздзеяння ў публіцыстыцы). Дыскурс прадугледжвае абавязковую наяўнасць дыялогу аўтара адрасанта і рэцыпіента-адрасата. П.П.Жаўняровіч разглядае дэяктычныя сродкі маркіроўкі суб’екта і адрасата дыскурсу. Дыялагічнасць публіцыстычнага дыскурсу У.Караткевіча ствараецца не толькі паказчыкамі аўтарызацыі, але і персанажыўнасці (яе сродак – лексема *магчыма*, паказчык функцыі ілакутыўнага акта, які запрашае чытача да суразважання).

Як бачым, пры аналізе публіцыстычнага тэксту неабходна ўлічваць патрабаванні дыскурснага падыходу, які дазваляе адчуць адметнасці стварэння дыялогу.

Літаратура

1. Жаўняровіч, П.П. Публіцыстычны дыскурс Уладзіміра Караткевіча / П.П.Жаўняровіч; навук. рэд. В.І.Іўчанкаў. – Мінск: РІВШ, 2011. – 244 с.
2. Іўчанкаў, В.І. Дыскурс беларускіх СМІ. Арганізацыя публіцыстычнага тэксту / В.І.Іўчанкаў. – Мінск: БДУ, 2003. – 257 с.
3. Плеханова, Т.Ф. Дыскурс-аналіз тэкста: пособие для студентов вузов / Т.Ф.Плеханова. – Минск: ТетраСистемс, 2011. – 368 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ